

Tartu ajalugu eesti- ja saksakeelses perioodikas 1918–1944

Kersti Taal

Kui vana on Tartu linn? Milline tähendus linna ajaloos on aastal 1030? Milline on olnud linna üldilme erinevatel ajajärgudel? Kuidas on linna arengut mõjutanud siin elanud inimesed? Neile ja paljudele teistele küsimustele püüti vastata ka XX sajandi 20.-30. aastatel Tartus ilmunud ajalehtede veergudel. Tartu ajalehed *Postimees* ja *Dorpater Zeitung* (*Dorpater Nachrichten* 1920–1925; *Deutsche Zeitung* alates 7.09.1934 kuni 1939. aasta sügiseni, mil ajaleht baltisakslaste lahkumisega Eestist ilmumise lõpetas) olid mõeldud erinevatele rahvusrühmadele, mistõttu Tartu ajaloo käsitlus oli paljuski erinev. Eestlaste jaoks oli Tartu linn, kus oli asunud Muinas-Eesti üks tähtsamaid linnuseid, kus toimusid muistse vabadusvõitluse otsustavad sündmused. Linn, mis järgnevate aastasadade sõdades korduvalt maha põletati. Linn, kuhu rajati ülikool ja millest kujunes XIX sajandi teisel poolel rahvusliku ärkamisaja peamisi keskusi. Sakslaste Dorpati ajalugu algas aastaga 1224, mil ristirüütlid vallutasid eestlaste linnuse ning rajasid siia oma piiskopilinnuse. Väike rahulik koolilinn Dorpat, mille krooniks oli maailmakuulus ülikool, oli baltisakslaste jaoks olnud eelkõige saksa

linn, kus elas ka eestlasi. See ilus mälestus saksa linnast Dorpatist jäi paljude sakslaste unelmate maailma püsima ka Eesti Vabariigi eksisteerides ning andis võimaluse vähemalt ajaloolastes kirjutistes tagasi pöörduda mineviku Dorpatisse.

Dorpater Zeitungis ilmus arvukalt pikemaid uurimuslikke artikleid. *Postimehe* ajaloolased artiklid olid lühemad ja populaarsemat laadi, sageli ilma autorita. Ühendavaks teemaks mõlemas ajalehes oli ülikooli ajalugu, eriti juubeliaastal 1932. Sakslased kirjutasid peamiselt XIX sajandi Tartu ülikoolist, rootsiaegset ülikooli meenutati harva. Koolide, seltside ja asutuste tähtpäevad olid sageli ajendiks ajaloo teemaliste artiklite ilmumisel. Professionaalsete ajaloolaste uurimusi ilmus ajalehtedes harva, erandiks olid professor Hendrik Sepp (1888–1943) ning nimekas baltisaksa ajaloolane, arhivaar ja ajakirjanik Arnold Hasselblatt (1852–1927), kelle kirjutisi ilmus ka eestikeelses perioodikas. Tolleaegsetes ajalehtedes polnud mineviku-teemade jaoks kindlaid rubriike nagu lähimineviku *Edasis* olid “Mööda kodukandi radu”, “Kodu-uurija” ja “Olnust olevale”. Polnud ka kindlaid autoreid (eriti

eestlaste hulgas), kes oleksid linna ajaloost pidevalt kirjutanud.

Seevastu näiteks Narva ajaloost ilmus sageli ajalehtedes *Põhja Kodu*, *Alutaguse Elu* ja *Uus Eesti Narva Uudised* ajaloolase ja linnaarhivaari Arnold Soomi (1900-1977) ning kirjaniku ja kodu-uurija August Tõnuristi (1869-1943) artikleid. Tartu teaduseltside (Akadeemiline Ajaloo Selts, Õpetatud Eesti Selts jt.) ettekandekoosolekutel käsitleti ka Tartu ajaloo erinevaid aspekte. Enamasti ilmusid põhjalikud ülevaated *Postimehes* ja Õpetatud Eesti Seltsis baltisakslaste poolt peetud ettekannetest ka *Dorpatser Zeitungis*.

Baltisaksa kogukond erines paljuski ülejäänud elanikkonnast. Aastal 1925 korraldati baltisakslaste loendus, mille tulemusi analüüsis tuntud baltisaksa ajakirjanik ning poliitik Siegmund Klau (1890-1941) oma pikemas artiklis "Tartu sakslased 1925. a. eraloenduse andmeil".¹ Autori samasisuline artikkel ilmus ka ajalehes *Revaler Bote*.² Kokku loendati 3 478 sakslast. Võrdluseks – 1922. a. rahvaloenduse andmetel oli sakslasi 3 210 ja nad moodustasid 6,4 % linna elanikkonnast. Neist enamus olid Eesti Vabariigi kodanikud (3 091 ehk 87,5%). Eestlastega võrreldes olid sakslased tunduvalt haritumad – 19 % kõrgharidusega, 61,8 % keskharidusega ja vaid 19,2 % algharidusega. Kogu Tartu elanikkonnast oli keskharidusega vaid 19,7 % ja kõrgharidusega 2,7%.³ Vähem kui poole sajandiga oli toimunud murrang – 1881. aasta rahvaloenduse

andmetel oli eestlasi Tartus vaid 55,1 %, 1897. aastal 70,8 %, 1922. aastal aga juba 84,5 %.⁴

1880. aastate Tartut meenutas 1932. aastal ilmunud pikemas artiklis "Dorpat eelmise sajandi kaheksakümnendatel aastatel. Mälestused kooliajast." arst Eduard Ernst Viettinghoff-Scheel (sünd. 1872. a. Vitebskis), kes tuli 1883. aasta augustis Tartusse kooli ning mäletas tollast Tartut kui Eesti-, Liivi- ja Kuramaa intelligentsi keskust. 33 000 elanikuga Tartu oli tüüpiline kõrgelt arenenud saksa koolilinn kogu teadusmaailmas hinnatud ülikooliga. Linna üldilme kujundas rohkearvuline üliõpilaskond. See oli linn, kus tänavate ja firmade sildid olid saksa keeles ning kus eesti keelt kuulis rohkem äärelinnas, turupäevadel ka kesklinnas. Samal aastal ilmusid Viettinghoff-Scheeli ülikooliaja meenutused "Tartu ülikooli venestamise aastakümnest", milles autor kirjeldas ülikooliaastaid 1891-1898, mil vahetus enamik õppejõude. 1904. aastast töötas Viettinghoff-Scheel arstina Pärnus.

Kõige enam ilmus ajaloolaseid kirjutas Tartu ülikoolis germaani keeli õppinud ning hiljem Mogiljovis õpetajana töötanud Alexander Rosenbergilt⁵, kes oli Tartu kalmistute väga hea tundja. Esimene selleteemaline artikkel ilmus tal juba 1905 ajalehes *Nordlivländische Zeitung*. Artikli alguses kirjutab ta, et ajahambast puretud mälestussambad kõnelevad meile vanast heast ajast, osakesest meie kodumaa ajaloost.⁶ Surnuaed oligi tema jaoks kuulsusrikka minevikuga paik. Jalutuskäigud Jaani

kalmistul endiste professorite haudade vahel töid talle vaimusilma ette Tartu mineviku, linna üldilme ja arengu. 1926. aastal ilmus artikkel "Vana-Jaani kalmistul suve- ja sügispäevadel 1926. Jalutuskäigud ja vaatlused." ning aasta hiljem artikkel "Surnud Tartus. Suvised jalutuskäigud." Ajaloolist huvi pakkuvate professorite haudade kõrval nägi ta ka Fr. R. Faehlmanni ja Fr. R. Kreuzwaldi haudu, mainides, et kuigi Faehlmanni ja Kreuzwaldil oli tähtis koht eesti kultuuris, olid nad tihedalt kokku kasvanud baltisaksa kultuuriga. 1932. aastal kirjutatud artiklis "Kas Vana-Jaani kalmistu on hädaohus?" tundis A. Rosenberg muret hooldamata haudade pärast, sest need võisid saada uue planeeringu. 1939. aastal ilmunud artikkel "Jalutuskäik Vana-Jaani kalmistul." anti veel samal aastal välja eraldi brošüürina. Sakslaste haudade kõrval on eestlastest mainitud F. R. Faehlmanni kui Õpetatud Eesti Seltsi asutajaliiget, presidenti ja oma aja nimekat arsti ning Fr. R. Kreuzwaldi kui rahvuseepose loojat. Kalmistute temaga seondub ka 1928. aastal ilmunud "Jaani kirik kui matmispaik." Alexander Rosenbergi huvide ring ei piirdunud ainult surnute maailmaga, ta kirjutas ka mitmest Tartu tänavast. 1925. aastal ilmus artikkel Lille tänavast ja seal elanud inimestest, kellest kuulsaim oli keemik Carl Schmidt. Aasta hiljem kirjutas ta Suurturust ja Rütli tänavast ning 1934. aastal praeguseks unustuse hõlma vajunud Promenaadi tänavast. Toomemäest kirjutades mainis ta, et Toomemäe

sündmustega - kui seal asunud eestlaste linnus 1224. aastal ristirüütlike poolt purustati ja maha põletati - jäädvustas Tartu end ajalukku. Samas leidsid tsiteerimist ka aegade jooksul Toomemäele pühendatud luuleread. 1934. aastal avaldati A. Rosenbergi uurimus Tartu justiitsbürgermeisterist ja tuntud ajaloolasest Friedrich Konrad Gadebuschist (1719-1788) ning tema majast Tartus, samuti endise Tartu kubermangugümnaasiumi ajaloost.

Nikolai Stange arheoloogilis-topograafiline kirjeldus vanast Tartust ilmus 1933. aastal nii *Dorpater Zeitungis* kui ka eraldi Liivimaa Üldkasuliku Ökonoomilise Sotsioteedi juures asuva Kodumaa Teadusliku Tundmaõppimise Seltsi väljaandena. Uurimuse ajendiks olid viimastel aastatel Tartu tänavatel tehtud vee- ja kanalisatsioonitööd ja nii annabki Stange ülevaate Tartu arheoloogiast tänavate kaupa. Otto Freymuthi artikkel vee- ja kanalisatsioonitööde ajal nähtavale tulnud mineviku Tartust ilmus juba 1929. aastal. 1932 kirjutas N. Stange Tartu ülikooli peahoonest, tuues sealhulgas ära ehituseks kulunud materjali hulga ning täpsed rahalised kulutused. 1930. aastal ilmus N. Stange artikkel Morgensterni aiast Toomemäel. Raamatukogu kauaaegne direktor Karl Morgenstern (1770-1852) pärandas ülikoolile oma krundi Toomemäel ning seal asus XIX sajandi II poolel üliõpilaste lõbustuskoht koos kiikede ja võimlemisriistadega. Tartu seltsielus olulist osa etendanud Bürgermusse tegevuse ajalooline ülevaade (1926) ilmus nii

ajalehes kui ka eraldi trükisena. Pikemad uurimused (sageli juubeliartiklite kujul) veel mitmete baltisaksa seltside ja organisatsioonide tegevusest avaldati *Dorpatser Zeitungis* – näiteks H. Heffleri kirjutised Tartu Meestelaulu Seltsist (1927, 1931), Tartu Sõudeklubist (1925), pastor Joseph Sedlatscheki ülevaade Tartu Noorte Meeste Kristlikust Ühingust (1928). Selle ühingu (asutatud 1878) juurde tekkis 1898. aastal ka eesti osakond, kus tegutsesid Karl August Hermann, Henrik Koppel, Jaan Tõnisson, Karl Eduard Sööt jt. Tartu Vabatahtliku Tuletõrje (asutatud 1864) tegevusest avaldati 1924. aastal mitmeid artikleid Walter Freymani ja Gustav Petschi sulest. 1928. aastal ilmus tulevase nimeka ajaloolase Georg von Rauchi (1904-1991) üks esimesi teadustöid – “Tartu koolioludest 16. sajandil.” Oma ülikooliteemalistes kirjutistes (1932) käsitles Alfred Steinberg Tartu ülikooli hiilgeaja õppejõudude tegevust. Väljalütuteks osutusid astronoom Wilhelm Struve (1793-1864), jurist Friedrich Georg von Bunge (1802-1897), ajaloolane Carl Schirren (1826-1910), teoloog Alexander von Oettingen (1827-1905), kirurg Ernst von Bergmann (1836-1907), filosoof Ludwig von Strümpell (1812-1899) ja keeleteadlane ning kauaaegne Õpetatud Eesti Seltsi esimees Leo Meyer (1830-1910).

Nimeka ajaloolase, Tartu linnaarhivaari ja ajakirjaniku, *Nordlivländische Zeitungis* ja *Dorpatser Zeitungis* toimetaja Arnold Hasselblatti (1852-1927) Tartu

tänavanimedid käsitlev artikkel ilmus 1923. aastal nii *Postimehes* kui ka *Dorpatser Nachrichtenis*. Aasta hiljem järgnes uurimus Tartu 200-aastase pagarite tsunfti tegevusest ja pagarmeistrist Gottfried Blasius Schönrockist.

Postimehe veergudel oli lemmikteemaks Tartu Ülikooli ajalugu. Esialgu rahvusülikooli rajamine, millest 1921. aastal kirjutas Karl Laagus (1874-1954), kes töötas pikemat aega ülikooli majandusosakonnas (alates 1931. aastast osakonna juhatajana). 1932. aastal ilmus Karl Laaguselt raamat “Eesti ülikool Tartus”. Kirjutati varade tagasitoomisest Venemaalt; arvukalt avaldati mälestusi I maailmasõja ajal toimunud võitlusest Tartu ülikooli allesjäämise nimel, venestusreformidest XIX sajandi lõpul, rootsiaegsest ülikoolist (A. R. Cederberg “Kuningas Gustav Adolfi asutatud ülikool Tartus.”). Mitu artiklit XX sajandi alguse Tartu ülikoolist ilmus viimase tsaariaegse rektori Vissarion Aleksejevi (1866-1943) sulest, milles autor sündmuste kaasosalisena meenutas I maailmasõja aegset Tartu ülikooli. Karl Laagus kui Eeslinnade Korraldamise Seltsi juhatause liige kirjeldas Karlova ja Tähtvere linnaosade tekkimist ja liitmist vanalinnaga 1916. aastal.

Ainsaks artiklite sarjaks 1937. aastal oli “Vana Tartu”, mille raames ilmus 6 rohkete illustratsioonidega kirjutist. Need olid: “Kui Emajõgi voolas Peipsist Võrtsjärve.”, “Napoleoni võitja Tartu südalinnas [Barclay de Tolly].”, “Emajõe sündmusrikas minevik.”, “Tartu sport

minevikupäevil.” „150 aastat Tartu tänavate valgustust.” ja “Tartu turg ajaloopeeglis.”. Kahjuks on peaaegu kõik artiklid ilma autori nimeta, ainult tänavavalgustuse-alase artikli autoriks on märgitud ajaloolane Erik Tender (1902-1991). Tartu tänavavalgustus, mis sai alguse 1794. aastal, elas oma arengus üle mitmeid etappe. Esialgu kasutati lampides kanepi- ja linaseemneõli. Kui aga lampides hakati õli asemel piiritust kasutama, tõi see kaasa omamoodi probleemi – nimelt hakkasid linnaelanikud, eriti üliõpilased, lampe varastama või siis kallaid lampidest piirituse välja. Pole muidugi raske ära arvata, mida piiritusega tehti. Peagi tulid piirituselampide asemele gaasilaternad.

Arvukalt ilmus mälestusi Tartu lähiminevikust – revolutsiooni ja Vabadussõja aegsetest sündmustest. Arnold Hasselblatt meenutas päevikumärkmete põhjal bolševike 24 päeva kestnud võimuaega 1918/1919.

1941. aasta sõjasuvi muutis paljusküsimatuks mineviku Tartu, mis nüüdsest elas edasi ainuüksi inimeste mälestustes, fotodel ja kirjasõnas. Saksa okupatsiooni aastail meenutati *Postimehe* veergudel korduvalt seda Tartut, mida enam ei olnud. 1942. aasta juulis ja augustis ilmus Piirita Orviku varjunime all rubriigis “Hüvasti, mineviku Tartu” 14 artiklit. Autoriks oli ajakirjanik Karl Eerme (1905-1975). Sari algas Käsu Hansu nutulaulu “Oh, ma vaene Tardo liin!” meenutamise ja järgnevad teemad olid: 1775. aasta suurtulekahju, Kivisilla hävitamine ja ehitamine, Maarja kiriku

ajalugu ja häving, Emajõe sildade ehitamine ja hävitamine, Kaubahevi saamislugu ja häving, Koidula kodu varemed, Treffneri gümnaasiumi esimeste hoonete häving, raamatute põlemine sõjatules, punane hävitustöö Tartu telefonivõrgus, Bürgermusse hoone saatus ja seal end 1940. aastal sisse seadnud Punaarmee Maja põlemine. (Majatulekahjudes - eriti just Tiigi tänava piirkonnas - hävis tuhandeid raamatuid. Leekidesse jäid Õpetajate Seminari enam kui 20 000 köiteline raamatukogu, prof. Gustav Suitsu ja Aino Suitsu raamatukogu, professorite Hendrik Sepa, Olaf Silla, Ulrich Karelli jt. isiklikud raamatukogud, samuti käsikirjalised materjalid. Helilooja Aleksander Läte kaotas muu varanduse seas ka 4 klaverit.)

Sarja viimases artiklis kutsub Karl Eerme üles armastama minevikku, kuigi see on mitmeti kurb ja valus. Kurbi ja valusaid meenutusartikleid olnust ilmus sõja-aastail hulganisti. 1943. aasta juulis meenutati rubriigis “Täna kahe aasta eest” traagilist sõjasuve 1941, sealhulgas südalinna põlemist 19. ja 20. juulil. Tartu arhitektuurist kirjutasiid kunstiajaloolased – Armin Tuulse (1907-1977) “Hävinguid Tartu arhitektuuripildis.” ja Helmi Üprus (1911-1978) “Hilisbarokne ja klassitsistlik Tartu.”.

Ülikooli ajaloost, nii rootsiaegsest perioodist kui ka rahvusülikoolist kirjutasi sõja-aastail Hendrik Sepp. Lähimineviku sündmused sundisid arutlema venelaste osa üle Tartu ajaloos ja meenutama venestamist XIX sajandi

lõpus.

Seega oli enam kui 20 aasta jooksul Tartu pikk ja sündmusterohke ajalugu pakkunud kirjutisi erinevatest linnaelu valdkondadest nii lähemast kui kaugemast minevikust, sealhulgas mälestusi 19. sajandi II poole Tartust.

1927. aastal anti Tartu Linna-uurimise toimkonna poolt välja koguteos "Tartu",⁷ milles ajaloo-osale (autorid Otto Freymuth, Peeter Treiberg (Tarvel), Hans Kruus) järgnesid ülevaadet geograafilisest asendist, rahvastikust, tööstusest, kaubandusest, tervishoiust, sotsiaalhoolekandest, koolidest, teadus- ja kultuuriasutustest.

Enam kui poolesajandi-tagused ajaleheartiklid, sageli hoonetest, asutustest, seltsidest, mis ammuigi inimeste mälust kustunud, väärivad tänapäevalgi lugemist. Ajaloohuviline võib sealt leida mõndagi, mis aitab kaasa meie kodulinna paremale tundmisele.

**Valik ajalooteemalisi artikleid
ajalehtedest *Dorpater Zeitung*, *Dorpater
Nachrichten*, *Deutsche Zeitung***

Edgar Berent. Der Chargiertenconvent zu Dorpat von 1832 bis 1932. // *Dorpater Zeitung*. 1932. 20.-24., 26.-30. September; 5., 6. Oktober.

James Brock. Die Gründung des Privatgymnasiums zu Dorpat. // *Dorpater Zeitung*. 1926. 12., 16., 18.

November.

Bilder aus der Geschichte der Dorpater Bürgermusse. // *Dorpater Zeitung*. 1926. 16.-19., 22., 23., 25., 26., 30., 31. März. Sonderdruck: Dorpat, 1926. 36 S.

Walter Freyman. Die letzten zehn Jahre der Tätigkeit der Dorpater Freiwilligen Feuerwehr. // *Dorpater Nachrichten*. 1924. 17., 19. Juni.

Otto Freymuth. Spuren der alten Dorpat. // *Dorpater Zeitung*. 1929. 30.-31. Dezember.

Die Geschichte der Dorpater Ruderklubs. // *Dorpater Zeitung*. 1925. 10.-15. August.

Zur Geschichte der Walterschen Schule. // *Deutsche Zeitung*. 1938. 4. Juni.

A. F. Stände und Gilden bis zum Ende der Zarenregierung in Dorpat. // *Dorpater Nachrichten*. 1922. 10. März.

[Axel von Gernet.] Die Dorpater Universität in der Vergangenheit [1802-1902]. // *Dorpater Zeitung*. 1927. 8., 9., 13., 15., 16., 20., 22. November.

Arnold Hasselblatt. Einiges von Dorpats Straßen. // *Dorpater Nachrichten*. 1923. 26.-27. Oktober.

Arnold Hasselblatt. Ein 200 jähriges Jubiläum im Dorpater Bäckergewerbe. // *Dorpater Nachrichten*. 1924. 10.-12. Januar.

Arnold Hasselblatt. Gottfried Blasius Schönrock. Aus dem Schaffen und

- Leben eines Dorpater Bäckermeisters in den Jahren 1770-1825. // Dorpater Nachrichten. 1924. 26.-28., 30. April; 2., 3., 6.-10., 12.-14. Mai.
- Arnold Hasselblatt.** 24 Tage Bolschewiken-Herrschaft in Dorpat. Eindrücke und Erinnerungen nach Tagebuchnotizen. // Dorpater Zeitung. 1919. 21.-22., 26., 28. Februar; 1., 3.-7. März.
- H. Heffler.** Zum Jubiläum des Dorpater Männergesang-Vereins. // Dorpater Zeitung. 1931. 15.-16., 20.-22. Oktober.
- H. Heffler.** Zur Geschichte des Dorpater Männergesang-Vereins. // Dorpater Zeitung. 1927. 5.-7., 10.-14., 18., 21. Oktober.
100 Jahre Dorpater Handwerkerverein. // Deutsche Zeitung. 1935. 14. November.
- Friedrich von Keußler.** Die Identität "Jurjews" mit Dorpat. // Dorpater Nachrichten. 1923. 8. November.
- Friedrich von Keußler.** Zur Geschichte Jurjews. // Dorpater Nachrichten. 1924. 16. Februar.
- Siegmund Klau.** Das Deutschtum Dorpats nach der privaten Zählung v. J. 1925. // Dorpater Zeitung. 1925. 18.-19., 22., 24., 29.-30. September; 2., 7.-9., 14.-15. Oktober.
- Heinrich Laakmann.** Ueber die Bedeutung der studentischen Korporationen. 100 Jahre Chargierten-Konvent. // Deutsche Zeitung. 1934. 1.-5. Oktober.
- August von Löwis of Menar.** Dorpats Zukunft. // Dorpater Zeitung. 1918. 25. Mai.
- Gustav Petsch.** Statistischer Rückblick auf das 60-jährige Bestehen der Dorpater Freiwilligen Feuerwehr von 1864-1924. // Dorpater Nachrichten. 1924. 22., 24., 26. Juli.
- J. A. Poelchau.** Der 125. Stiftungstag der Dorpater Universität. // Dorpater Zeitung. 1927. 14. Dezember.
- Georg von Rauch.** Zur Geschichte des Dorpater Schulwesens im 16. Jahrhundert. // Dorpater Zeitung. 1928. 4., 5., 7., 9. Mai.
- Alexander Rosenberg.** Auf dem alten St. Johannis-Friedhof im Sommer- und Herbsttagen 1926. Wanderungen und Betrachtungen. // Dorpater Zeitung. 1926. 13.-15., 18., 20.-21. Oktober.
- Alexander Rosenberg.** Der alte St. Johannisfriedhof in Gefahr? // Dorpater Zeitung. 1932. 3. August.
- Alexander Rosenberg.** Altdorpater Dichterprofessoren und der Dorpater Parnaß. // Dorpater Zeitung. 1930. 21.-23. Mai.
- Alexander Rosenberg.** Die Blumenstraße. Aus der Geschichte und Vergangenheit einer Dorpater Straße. // Dorpater Zeitung. 1925. 20., 22., 23., 24. Juli.
- Alexander Rosenberg.** Der Dom zu Dorpat. Von der Vergangenheit zur Gegenwart. // Dorpater Zeitung. 1926. 7., 9.-13., 16.-17. August.

- Alexander Rosenberg.** Der Dorpater Justizbürgermeister Gadebusch und sein Haus. // Dorpater Zeitung. 1934. 31. Juli, 1. August.
- Alexander Rosenberg.** Eichorius. Eine Professoren-gestalt Alt-Dorpat's. // Dorpater Zeitung. 1925. 21.-22., 27. April.
- Alexander Rosenberg.** Zur Geschichte und aus der Vergangenheit des einstmaligen Dorpater Gouvernements-Gymnasiums. // Dorpater Zeitung. 1934. 10.-12. April.
- Alexander Rosenberg.** Großer Markt und Ritterstraße. Ein Einschnitt Dörptscher Geschichte. // Dorpater Zeitung. 1926. 28.-29. April; 3., 5., 6., 10.-12. Mai.
- Alexander Rosenberg.** Die St. Johannis-Kirche als Begräbnisstätte. Rückblicke in Dorpat's Vergangenheit. // Dorpater Zeitung. 1928. 20.-23., 27. Februar.
- Alexander Rosenberg.** Im Toten Dorpat. Sommertagsreminiszenzen. // Dorpater Zeitung. 1927. 11., 14.-16. November.
- Alexander Rosenberg.** Eine unserer Straßen im Wandel der Zeit [Promenadenstraße]. // Deutsche Zeitung. 1934. 8. November.
- Alexander Rosenberg.** Wanderung durch den alten St. Johannisfriedhof. // Deutsche Zeitung. 1939. 19.-20., 25.-26., 29. September; 2., 4., 5., 9.-10. Oktober. Sonderdruck: Tartu, 1939. 32 S.
- 70 Jahre Dorpater Handwerker-
- rein. // Dorpater Zeitung. 1930. 24. Dezember.
- Joseph Sedlatschek.** Der evangelische Verein Junger Männer zu Dorpat. // Dorpater Zeitung. 1928. 14.-16., 19.-20. November. 600-jähriges Jubiläum der Großen Gilde zu Dorpat. // Dorpater Zeitung. 1927. 28. März.
- Julius Simon-Fellin.** Dorpat in den sechziger Jahren. // Dorpater Zeitung. 1928. 7.-9., 11. Juni.
- Julius Simon-Fellin.** Erinnerungen aus der alten Dorpat. // Dorpater Zeitung. 1930. 14.-16. Mai.
- Charles von Stackelberg.** Zur Frage der Identität "Jurjews" mit Dorpat. // Dorpater Nachrichten. 1923. 23. November.
- Nikolai Stange.** Archäologisch-topographisches aus Alt-Dorpat. // Dorpater Zeitung. 1933. 20., 24.-25., 27., 28., 31. Januar; 2., 8., 9. Februar. Sonderdruck: Dorpat, 1933. 31 S.
- Nikolai Stange.** Das Hauptgebäude der Dorpater Universität. // Dorpater Zeitung. 1932. 2.-6., 8.-12. Februar.
- Nikolai Stange.** "Morgensterns Garten" in Dorpat. // Dorpater Zeitung. 1930. 3.-5. Dezember.
- Nikolai Stange.** Wo stand die schwedische Universität in Dorpat. // Dorpater Zeitung. 1932. 28. Juni.
- Alfred Steinberg.** Hochschullehrer aus der Blütezeit der Dorpater Universität. // Dorpater Zeitung. 1932. 20.-23., 25. Juni; 1.-2. Juli.

Ernst Eduard Johannes Freiherr Viettinghoff-Scheel. Dorpat in den achtziger Jahren des vorigen Jahrhunderts. Erinnerungen aus der Schulerzeit. // *Dorpater Zeitung*. 1932. 15.-16., 19.-23., 25.-28. April; 2.-4. Mai.

Ernst Eduard Johannes Freiherr Viettinghoff-Scheel. Aus dem Jahrzehnt der Russifizierung der Universität Dorpat. // *Dorpater Zeitung*. 1932. 2., 6.-11., 13.-16. Juni.

Ernst Eduard Johannes Freiherr Viettinghoff-Scheel. Nachträge zu den "Dorpater Erinnerungen". // *Dorpater Zeitung*. 1932. 11.-13., 16.-18. August.

L. v. W. Einiges vom alten Dorpat und seinen 12 Kirchen. // *Dorpater Nachrichten*. 1924. 9., 11.-12. Dezember.
Änderungen der Dorpater Straßennamen. // *Dorpater Zeitung*. 1927. 24. September.

Ajalehes *Postimees*

Vissarion Aleksejev. Tartu kultuuriline tähtsus tema 900. a. juubeli puhul. // *Postimees*. 1930. 14. detsember.

Wissarion Aleksejeff. Kui okupeeriti Tartu ülikool. Kuidas saksa võimud ülikooli üle võtsid? // *Postimees*. 1938. 11. mai.

Wissarion Aleksejeff. Võitlus Tartu Ülikooli pärast 1915. Prof. F. W.

Taranovski ja tema võitlus ülikooli Permi viimise vastu. // *Postimees*. 1936. 2. veebruar.

Wissarion Aleksejeff. Ülikool punastel aastatel. // *Postimees*. 1932. 22. juuni.

Arno Rafael Cederberg. Kuningas Gustav Adolfi asutatud ülikool Tartus. // *Postimees*. 1928. 27. juuni.

August Hanko. Kui Tartust tehti Jurjev. // *Postimees*. 1942. 19. august.

Arnold Hasselblatt. Mõnda Tartu uulitsatest. // *Postimees*. 1923. 15. september.

Kui Meltsiveski kingiti Tartu ülikoolile paberiveskiks. Ühe hukkunud tööstushoone kolme sajandisse tagasiulatav ajalugu. // *Postimees*. 1943. 10. juuni.

Karl Laagus. Fragment Tartu eesti ülikooli rajamise loost. 1.XII. 18-1.XII.19. // *Postimees*. 1921. 1.-2., 6., 8.-9., 15.-16. detsember.

Karl Laagus. Karlova ühendamine Tartuga. // *Postimees*. 1927. 11. märts.

Karl Laagus. Kilde Tartu lähemast minevikust. Kuidas lõpuks teostus eeslinnade ühinemine. // *Postimees*. 1927. 21. aprill.

Karl Laagus. Kuidas päästeti Tartu ülikool. Miks võitlesid vene professorid ülikooli siiajätmise eest? // *Postimees*. 1935. 9. veebruar.

Karl Laagus. Veerandsada aastat Tartu ülikooli seinte vahel. Mälestusi Tartu eesti ülikooli eel- ja algupäevilt. // *Postimees*. 1929. 1. detsember.

Karl Laagus. Viimased võitlused Tartu ülikooli pärast 1917. ja 1918 aastat. Ülikooli lõpliku evakueerimise katse. // Postimees. 1936. 16. veebruar.

Karl Laagus. Karlova ja Tähtvere linnaosade tekkimine. // Postimees. 1927. 10. märts.

Peeter Pöld. Tartu eesti ülikooli esimene kümme aastat. // Postimees 1929. 29.-30. november; 1. detsember.

Hendrik Sepp. 310 aastat Tartu ülikooli. // Postimees. 1942. 1. detsember.

Hendrik Sepp. Tartu ülikooli asutamine rootsi ajal. // Postimees. 1942. 26. jaanuar.

Hendrik Sepp. Venestamine Tartu ülikoolis. // Postimees. 1942. 12. august. Südalinna põlemine 19. ja 20. juulil [1941]. // Postimees. 1943. 20. juuli.

Tartu sildade ajaloost. "Puusild" ja "Vabaduse sild". // Postimees. 1926. 7. jaanuar.

Tartus läänepoolseim kaubahoov Euroopas. // Postimees. 1934. 28. september.

Armin Tuulse. Hävinguid Tartu arhitektuuripildis. // Postimees. 1943. 25. juuli.

Venelaste osa Tartu saatuses. // Postimees. 1941. 21., 25. oktoober.

Helmi Üprus. Hilisbarokne ja uusklassistsistlik Tartu. // Postimees. 1943. 30. mai.

Artiklitesari "Vana Tartu"

Kui Emajõgi voolas Peipsist Võrtsjärve. // Postimees. 1937. 3. oktoober.

Napoleoni võitja Tartu südalinnas [Barclay de Tolly]. // Postimees. 1937. 24. oktoober.

Emajõe sündmusrikas minevik. // Postimees. 1937. 31. oktoober.

Tartu sport minevikupäevil. // Postimees. 1937. 28. november.

Eerik Tender. 150 aastat Tartu tänavate valgustust. // Postimees. 1937. 12. detsember.

Tartu turg ajaloopeeglis. // Postimees. 1937. 19. detsember.

Piirita Orviku (Karl Eerme) artiklitesari "Hüvasti, mineviku Tartu"

Oh, ma vaene Tardo-liin! // Postimees. 1942. 20. juuli.

Mulluse Tartu suurpõlemise eelkäija 1775. aastal. // Postimees. 1942. 21. juuli.

Kivisilla hävitamine. // Postimees. 1942. 22. juuli.

Kivisilla ehitamine. // Postimees. 1942. 23. juuli.

Maarja kirik hävis enne 100. juubelit. // Postimees. 1942. 24. juuli.

Emajõe sillad leekides, puust sildadest - raudbetoonse Vabadussilla õhkulaskmiseni. // Postimees. 1942. 25. juuli.